

MALMÖ HÖGSKOLA

”Snubblande nära”

En undersökande studie kring
dramapedagogers syn på det terapeutiska
fältet i pedagogiskt drama

15 poäng

Linda Bremer

Pedagogiskt drama IV

Handledare: Balli Lelinge

Vårterminen 2011

Examinator: Feiwei Kupferberg

Sammanfattning

Studien syftar till att undersöka dramapedagogers syn och hållning till begreppet terapi i pedagogiskt drama. Vidare undersöks hur gränsdragningen görs mot det terapeutiska och huruvida terapeutiska effekter förekommer i deras arbete. I studien medverkar fyra dramapedagoger och metoden som används är kvalitativ undersökningsmetod. Intervjuerna skedde under april och maj 2011. Teorin för studien är det personlighetsutvecklande perspektivet (Sternudd 2000) som är grunden för drama med såväl pedagogiska som terapeutiska syften. Resultatet av undersökningen visar att informanterna har en öppen, men reserverad syn på begreppet terapi. De känner en viss osäkerhet kring var gränsen mot det terapeutiska går och när den överskrids. Samtidigt har de utvecklat strategier för gränsdragningen som handlar om deras roll som ledare, vilken kompetens de har och den överenskommelse de har med sin grupp. En strategi för gränsdragningen mot det terapeutiska fältet är nödvändig för att skapa en trygghet för sig själv som ledare för ett dramapedagogiskt arbete och för deltagarna. Slutsatsen kring studien är att det terapeutiska fältet i dramapedagogiken är ett komplext och svårt ämne att tala om, eftersom dramats ställning gentemot det terapeutiska är oklart.

Nyckelord: Pedagogiskt drama, psykodrama, dramaterapi, terapi, gränsdragning mot det terapeutiska fältet i drama, strategier för gränsdragningen,

Innehållsförteckning

	Sidan
1. 1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte	9
1.3 Frågeställningar	9
2 LITTERATUR GENOMGÅNG	10
2.1.1 Pedagogiskt drama	10
2.1.2 Psykodrama	12
2.1.3 Skillnader och likheter	13
2.1.4 Dramapedagogikens ämnestillhörighet	14
2.1.5 Effekterna av pedagogiskt drama	14
2.1.6 Debatten kring drama och terapi	16
2.2 Tidigare forskning	16

3 TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	18
3.1 Det personlighetsutvecklande perspektivet	18
3.2 Personlighetscirkeln	19
3.3 Personlighetsutvecklande perspektivet i pedagogiskt Drama och psykodrama	20
4 METOD BESKRIVNING	22
4.1 Allmänt om metod	22
4.2 Kvalitativ metod	22
4.3 Validitet	23
4.4 Urval	23
4.4.1 Undersökningsgrupp	24
4.5 Genomförande	25
4.6 Databearbetning	25
4.7 Etik	26
5 RESULTAT	27

5.1 Dramapedagogernas hållning/syn till begreppet Terapi	27
5.2 Strategier för gränsdragning mot det terapeutiska	28
5.2.1 Ledarrollen	28
5.2.2 Kontraktet, överenskommelsen	29
5.3 Terapeutiska effekter	30
6. ANALYS OCH DISKUSSION	32
6.1 Dramapedagogernas syn på terapi i dramapedagogiskt Arbete	32
6.2 Gränsdragningen mot det terapeutiska	33
6.3 Terapeutiska effekter i dramapedagogiskt arbete	35
6.4 Personligutveckling	35
6.5 Yrkesrelevans	36
6.6 Metodkritik	37
6.7 Vidare forskning	37
6.8 Sammanfattning	37
REFERENSLISTA	39
Bilaga 1	40

1 INLEDNING

”...det är så viktigt att man som pedagog ständigt fördjupar sin förståelse för människans kroppsliga, själsliga och andliga natur genom att arbeta med sin egen utveckling” (Dahlin 2002:58)

Redan i grundskolans tidiga år kom jag i kontakt med pedagogiskt drama och blev fascinerad av metoden. Jag var ett blygt barn i skolan, som aldrig räckte upp handen på lektionerna. Men när det stod drama på schemat, vågade jag prata och ta för mig. Man kan säga att det hade en helande effekt på mig. När jag sedan själv började läsa pedagogiskt drama i januari 2010 började jag tänka på den helande effekten drama hade på mig i min barndom. Det stod klart för mig från första stund att pedagogiskt drama inte ska fungera som någon slags terapiforum, där man lever ut sina trauman. Dramapedagogisk verksamhet kan ha terapeutiska effekter, men terapi är inte målet. Det ska inte heller vara ett forum dit man kommer och spelar apa för att få folk att skratta åt en.

Jag minns ett tillfälle från min praktikperiod, som student från Malmö Högskola, i en andraklass då jag skulle hålla i en lektion med värderingsövningar. Ämnet var rädsla och var och en av eleverna skulle berätta något de var rädda för. Ett barn berättade då att han var rädd för döden för att hans farfar dött nyligen. När han berättar detta blev han så ledsen att han började gråta. Jag stannade upp en stund i lektionen och gav honom lite uppmärksamhet. Jag sa att det inte var farligt att vara ledsen och gråta över det utan är en naturlig del av livet. Jag reflekterade här över min roll, som dramastudent som på något sätt förändrades. Mitt syfte med lektionen var pedagogiskt, men snuddade vid att bli terapeutiskt.

1.1 Bakgrund

Anledningen till studien är nyfikenheten att söka vidare efter vad det finns för alternativ om man söker drama som terapi. Kan det vara så att gränsen mellan det pedagogiska och det terapeutiska är hårfin och emellanåt otydlig? Jag snubblade över begrepp som helandedrama, dramaterapi och psykodrama. Jag har valt att avgränsa mig till att undersöka begreppen drama och terapi och att undersöka eventuella terapeutiska effekter i de fyra dramapedagogernas arbete som jag intervjuat. Jag har också valt att göra en avgränsning där jag undersöker ämnet från ett dramapedagogiskt perspektiv genom kvalitativa metoder utifrån dessa fyra dramapedagoger och fått deras syn.

1.2 Syfte

Syftet är att undersöka utvalda dramapedagogers syn på och förhållningssätt till begreppet terapi och till det terapeutiska fältet inom pedagogiskt drama. Studien syftar även till att utforska hur dramapedagogerna gör gränsdragningen i dramapedagogiskt arbete mot det terapeutiska.

1.3 Frågeställning

Här nedan följer de frågeställningar som har legat till grund för arbetet:

- Vilka är dramapedagogernas syn på begreppet terapi inom det dramapedagogiska fältet?
- Finns det enligt dramapedagogerna terapeutiska-effekter i deras arbete?
- Hur upplever dramapedagogerna gränsen mellan det terapeutiska och det pedagogiska?
- Hur förhåller de sig till gränsdragningen och hur görs den i praktiken?

2 LITTERATURGENOMGÅNG

Centrala begrepp

Jag kommer här nedan presentera de begrepp som är centrala i studien:

- 2.1.1 Pedagogiskt drama
- 2.1.2 Psykodrama
- 2.1.3 Skillnader och likheter
- 2.1.4 Dramapedagogikens ämnestillhörighet
- 2.1.5 Effekter av pedagogiskt drama
- 2.1.6 Debatten kring drama och terapi
- 2.2 Tidigare forskning

2.1.1 Pedagogiskt drama

Jag ska i detta avsnitt försöka tydliggöra vad pedagogiskt drama står för samt förklara psykodramats arbetssätt (i avsnitt 2.1.2) för att rama in fältet som jag undersöker och försöka ge en bild av dessa två motpoler som i grund och botten står på samma bas. Pedagogiskt drama syftar till att arbeta pedagogiskt och det finns inga terapeutiska syften, intentionerna är alltså att genomföra ett pedagogiskt upplägg.

I pedagogiskt drama står handlingen i centrum och handlar om att gestalta en fiktiv handling i rummet. Detta gör man med hjälp av roller och rollspel. Man använder detta estetiska uttryckssätt inom teatern, men också i pedagogiska syften (Erberth & Rasmusson 1996:7). Nils Braanaas (1985) hävdar att målet med dramapedagogik är att skapa ny insikt och nya förhållningssätt genom improvisation (s.155).

Rasmusson (2000) presenterar en definition av vad drama är, från dramapedagogseminaritet 1977 i Storvik:

DRAMA är en konstnärlig och pedagogisk arbetsform.

DRAMA är att pedagogiskt använda sig av lekar, gruppövningar, improvisationer och andra teaterformer.

DRAMA är ett skapande, lustfyllt lagarbete, där arbetet är viktigare än resultatet.

DRAMA är ett sätt att stimulera, tillvarata och utveckla kommunikation mellan människor.

DRAMA tränar gemensamt beslutsfattande.

DRAMA tar sin utgångspunkt i varje grupp och dess deltagares förutsättningar, intressen och sociala verklighet.

DRAMA utgår från en helhetssyn på människan i samhället.” (Rasmusson 2000:161)

Det finns fyra olika dramapedagogiska perspektiv som Mia-Maria Sternudd skriver om i sin avhandling från 2000, Sternudd är forskare i pedagogik. De fyra perspektiven är följande: *det personlighets utvecklande perspektivet, det konstpedagogiska perspektivet, kritiskt frigörande perspektiv och holistiskt lärande perspektiv.*

Det personlighetsutvecklande perspektivet används som teori i denna studie, se avsnitt 3.

I *det konstpedagogiska perspektivet* är teaterformen den dominerande. Deltagarna skapar en gemensam produkt, exempelvis en teaterföreställning. De metoder som används i detta perspektiv är rollspel, improvisation och forumspel. Målet är att fånga upp deltagarnas kreativitet och att uttrycka sig konstnärligt (Sternudd 2000: 49,110).

Till skillnad från *det konstpedagogiska perspektivet* där slutresultatet är en föreställning, handlar *Det kritiskt frigörande perspektivet* om att låta deltagarna reflektera över sina värderingar, ställningstaganden och handlingar. Arbetsformen är ofta forumspel och andra värderingsövningar. Ett forumspel utgår från deltagarnas självupplevda situationer med ett dilemma som dramatiseras. Det finns alltid en förtryckare och en som blir förtryckt, syftet är att byta ut de förtryckta och ge dem förslag hur de kan bryta och stå emot förtrycket (Sternudd 2000:82).

Sternudds fjärde perspektiv kallas *det holistiskt lärande perspektivet*. Här ligger betoningen på att uppnå kunskap som grundar sig i en känslomässig och tankemässig insikt av det ämne som undersöks. En förutsättning för läroprocessen är den estetiska formen. Inledningsvis handlar det om att på fantasinivå sätta in deltagarna i en symbolisk situation som ska undersökas. Sedan går hela gruppen in i en fiktiv värld och undersöker det problem som är bestämt. Det kan vara vilket ämne som helst. Målet är att ge eleverna insiktskunskap, en känslomässig förståelse för det innehålls om undersöks (Sternudd 2000:97, 104-105).

2.1.2 Psykodrama

Jacob Ley Moreno (1892-1974) var grundare av psykodrama. Han studerade medicin och filosofi i Wien på 1920-talet. Moreno såg vikten av vad lekens betydelse hade för barnen. Han upptäckte att individen renades genom improvisation när denne spelade ut sina känslor och det som skrämde och plågade en person. På detta sätt hade han sett människor tillfriskna. (Kongsrud & Rosdahl 1968, Rasmusson 2000). Han var också pionjär inom modern socialpsykologi, gruppdyamik och psykoterapi. I Sverige tillämpas psykodrama på psykiatriska sjukhus. Svenska morenoinstitutet har verksamhet i Stockholm och Norrköping där Morenos tankar och metoder praktiseras och förs vidare än idag. Det hålls vidareutbildning i psykodrama på Uppsala psykodramaförening och i stiftelsen PsykodramaAkademin i Stockholm, deras fokus ligger särskilt på samhällsaspekter (www.psykologiguidden.se, 2011-04-14:17:51)

Psykodrama betyder ”själ i händelseförlopp” menar Berglind (1998:26). Nils Braanaas (1985) skriver att spontanitet är ett centralt begrepp i psykodrama och spontanitet kommer genom improvisation vilket är grunden i psykodrama (s. 163). Terapin bedrivs i grupp och man utgår från ett verkligt dilemma som gruppdeltagarna varit med om. I klassiskt psykodrama träffas en grupp mellan 6-10 personer och de personer som samlas vill i ett eller annat avseende förändra sina liv. Psykodrama handlar om att gestalta människans inre bilder på scen.(Berglind 1998:21). En och en delar man med sig av händelser som plågar/plågat dem och som spelas upp. Den som dilemman gällande och som spelar huvudrollen kallas protagonist. Det protagonisten spelar upp kan handla om dilemman/konflikter från barndomen eller något aktuellt som plågar nu med oro för framtiden (Braanaas 1985: 147). De tar hjälp av de andra i gruppen som spelar befintliga roller i protagonistens berättelse. De kallas hjälpjag (Berglind 1998:31). Andra centrala begrepp i

psykodrama är scenen, som syftar till genomförandet av själva spelet. Åskådarna är de som inte medverkar i genomförandet, men blir ändå involverade i spelet genom att bara titta på (Berglind 1998:31).

2.1.3 Skillnader och likheter

I psykodrama är terapifunktionen den primära, medan den är sekundär i pedagogiskt drama (Braanaas 1985: 154). I likhet med pedagogiskt drama använder man sig av rollarbete för att ta itu med ett problem i psykodrama. Men skillnaden är att i pedagogiskt drama använder man sig av fiktiva roller, medan man i psykodrama använder sig av sig själv och sin egen berättelse. Rasmusson (2000) refererar till psykologen Ulf Wamming, som belyser skillnaden mellan pedagogiskt drama och psykoterapi följande:

I båda verksamheterna engageras gruppdeltagarna känslomässigt här och nu och ger uttryck för vad de tänker, men i terapin konfronterar terapeuten klienten med de problem och den ångest som föranlett klienten att söka hjälp. I skapande dramatik får istället deltagaren ett försvar, en bra roll att dölja sig bakom (...). Det spontana material, som deltagarna ger ifrån sig tolkas inte som i terapin för att blottlägga undermedvetna sammanhang, utan deltagarna styr själva processen. (Rasmusson 2000:119)

Pedagogiskt drama kan ses som friskvård och pedagogiken handlar om att ta vara på gruppdeltagarnas inneboende resurser. Psykodrama handlar om att ta hand om det sårade och de ouppklarade känslorna inom gruppdeltagarna. (Rasmusson 2000:119). Man utgår från att deltagarna har terapeutiska behov, det är alltså utgångspunkten vilket det inte alls är i pedagogiskt drama.

Ledarfunktionen skiljer sig märkbart mellan dessa två verksamheter. I pedagogiskt drama är ledaren en stöttande pedagog vars uppgift är att locka fram deltagarnas inneboende resurser. I psykodrama förväntas det helt andra saker av ledaren, denne får rollen och funktionen av en terapeut som förväntas hjälpa gruppdeltagarna att komma tillrätta med sitt trauma, problem eller konflikt (Berglind 1998:31).

Pedagogiskt drama och psykodrama liknar varandra i fråga om upplägg av själva passen. Ett pass i pedagogiskt drama är upplagt på följande vis: uppvärmning, huvudövning, improvisation eller

rollspel exempelvis och avslutningsövning, nedvarvning (Sternudd 2000).

Inom klassiskt psykodrama finns det också tre/fyra faser: Uppvärmning, handling/aktionsfas och delaktighetsfasen. Uppvärmningen syftar till att skapa ett tillåtande klimat. Under denna fasen väljs protagonisten ut, den med ett behov som alla i gruppen på något sätt tycker är viktigt att börja bearbeta. Arbetet på scenen är mellan protagonisten och ledaren som i psykodrama sammanhang kallas psykodramaregissör sker i olika steg. Protagonisten får tag i en bild som regissören hjälper denne att utveckla (Berglind 1998:25-26).

En annan gemensam nämnare som förenar pedagogiskt drama och psykodrama är spontanitet. De båda bottenar i det personlighetsutvecklande perspektivet som Sternudd (2000) omtalar i sin studie *Dramapedagogik som demokratisk fostran?* Hon menar att dramapedagogiken lånat olika tekniker som härstammar från psykodramat, ex rollbyte och rollträning (Sternudd 2000:77).

2.1.4 Dramapedagogikens ämnestillhörighet

Björn K Rasmussen menar i en artikel från 1990 (nordisk dramapedagogisk tidskrift 3-90) att man som dramapedagog bör känna till det terapeutiska för att bli en bättre pedagog. Han menar att det är väldigt liten skillnad mellan psykodrama som har terapeutiska syften och Augusto Boals forumteater som har pedagogiska och sociala syften. Rasmussen menar också att gränserna för det pedagogiska dramat och det terapeutiska bör dras tydligare. Vidare skriver han att förhållandet till en terapeutisk dimension är högst oklar från dramapedagogiskt håll. Rasmussen hänvisar till tidigare debatt kring det terapeutiska och det pedagogiska som han anser vara förvirrad. Han hävdar att det bästa för dramapedagogen vore att hålla sig långt ifrån det terapeutiska både i praktik och teori. Det handlar om vilka definitioner man gör av olika begrepp, menar Rasmussen.

Dramapedagogiken och dramaterapin grundar sina teorier i samma historia. Rasmussen försöker göra en definition av hur dramapedagogen kontra terapeuten arbetar. Terapeuten arbetar med regression, alltså att man går tillbaka till en traumatisk händelse tidigare i livet och ger beteendemässig träning. Pedagogen arbetar här och nu och pedagogiken syftar till att ge insikt. Rasmussen riktar kritik mot dessa båda hållningstagande, han menar att de inte håller från något håll. Han kritiserar också dramapedagogikens identitetslöshet som kommer av att det inte funnits någon öppenhet när det gäller det terapeutiska elementet och att det funnits en rädsla knuten till det

terapeutiska. Rasmussen påstår till och med att den rädslan kan förhindra dramapedagoger att nå vändpunkter. Han avslutar sin artikel med att poängtera improvisation som bygger på estetiska teorier om den skapande impuls som gör att man tvingas se närmare på terapeutiska dimensionen. Det betyder inte att vi ska bli psykologer, eller att terapi ska bli ett mål med praktiken, utan att man då blir bättre konstpedagoger.

2.1.5 Effekter av pedagogiskt drama

Författaren Lennart Wiechel talar i sin bok *Pedagogiskt drama- en väg till social kunskapsbildning* (1983:107) om de förändringar som dramaarbete kan föra med sig, men som inte alltid går att mäta eller påvisa att de faktiskt inträffat. Det är svårt, menar han att veta var man ska söka efter effekterna av ett dramaarbete. Wiechel menar att det inte är säkert att man ser effekterna hos deltagarna på ett yttre uppträdande. Det kan röra sig om effekter på ett inre plan, i deltagarnas medvetande. Forskningen kring effekterna av pedagogiskt drama har inte varit så omfattande skriver Wiechel. Men, skriver han vidare, att det man hittills funnit ger anledning till optimism om metodens fortsatta användning. Effekterna som forskningen kunnat påvisa handlar om den sociala kunskapsbildningens olika sidor. Wiechel kallar dessa resultat för *effekternas innehåll* som han delat upp i fyra punkter:

1. Ökade kunskaper om vad som påverkar oss i arbetet med en ökad inlevelse i våra samlevnadsvillkor.
2. Bättre kvalitet i våra arbetsinsatser och större vilja att engagera sig i socialt viktiga frågor. En förbättrad kompetens.
3. Större lyhördhet för omständigheter som påverkar våra praktiska beslut. Ökat ansvarstagande i beslutsprocessen. Ökad problemvidd.
4. Förändrade attityder gentemot avvikande grupper, öppnare hållning mot människor som tillhör andra sociala grupper än våra egna, antingen det gäller närsamhället eller representanter från andra länder och folkslag.

(Wiechel 1983:107-108)

Wiechel (s. 108) ringar in effekterna i tre kategorier, handlingar, roller och arbetsprogram. När effekterna försökt bedömas har man frågat sig om de uppkommit enbart genom de dramatiska insatserna eller om det också berott på de omständigheter under vilka drama förekommit. Det har visat sig, menar Wiechel att förutsättningarna för goda effekter är viktiga. Han skriver att somliga av effekterna som uppnås enbart är tillfälliga. Han tar exemplet om kursdeltagare som känner sig

stimulerade av utbildningen och går ut för att möta vardagen och kanske upptäcker att han eller hon står ensam med en god vilja att förändra brister i sin närmiljö.

2.1.6 Debatten kring drama och terapi

På 1970- talet handlade debatten om dramapedagogik och drama som terapi mer om praktisk metodik och mindre om teorier. Dramalärare undrade var gränsen gick mellan det pedagogiska kompetensområdet och det terapeutiska i arbetet med eleverna. (Rasmusson 2000:117). ” Vad är drama?” var en fråga som ständigt debatterades. 1970- talet var en kreativ period inom drama då många nya metoder och teorier i dramaämnet föddes (Rasmusson 2000:158).

Braanaas lyfter också den osäkerhet som rådde inom dramapedagogiken runt 1970-talet. Den nordiska dramapedagogiken var starkt präglad av en terapeutisk synvinkel och arbetssätt. Braanaas menar att dramapedagogens förhållande till psykodrama är långt ifrån utforskad (s. 155). Braanaas skriver vidare att terapi och undervisning i drama kan vara svårt att hålla ifrån varandra. Han menar att Moreno själv tyckte att det var spontanitetsträningen i psykodrama och därmed den kreativa utvecklingen som var den viktigaste pedagogiska resursen. Han menade alltså att det pedagogiska hade en plats även i det terapeutiska (s.155).

Det finns en risk att dramapedagogiken ses som en Alladins lampa, Sune Martinsson skriver följande:

(...)dramatik i skolan inte får uppfattas som en Alladins lampa ur vilken man gnider underbara lösningar till alla möjliga problem som kan uppstå i vardagsjobbet. Dramatik är, och måste vara, endast en metod att uppnå pedagogiska mål. Men det är en bra metod. Det räcker.

(Drama, 1970, nr 2)

Rasmusson 2000: 160 återger en definition av dramapedagogiken vid en konferens i Österrike 1977, ”Det enda man kunde enas om var att spelelementet var en central faktor i dramaarbetet, medan gruppdynamik och terapi var mera perifera begrepp”.

2.2 Tidigare forskning

Jag har tagit del av Anita Grünbaums studie från 2000, *Psykodrama och dramapedagogik- en jämförande studie ur ett svenskt perspektiv*. Grünbaum har utbildat dramapedagoger och har själv

gått utbildningar i psykodrama. Grünbaum jämför psykodrama och dramapedagogik och försöker förtydliga likheter och skillnader. Studien bygger på litteratur och hon har även själv arbetat med psykodrama. Hon skriver följande om gränsen mellan det terapeutiska och det pedagogiska.

För mig finns det en tydlig gräns mellan det pedagogiska och det terapeutiska området, främst relaterad till om jag arbetar med allmängiltiga fenomen eller personliga problemsituationer. Den gränsen har jag klivit över då och då, när det har varit befogat och och i och med att min egen kompetens på det terapeutiska området ökat (s.36).

Grünbaum menar alltså att det finns en gräns och att man då och då kliver över den och att det har att göra med att hennes kompetens ökat på området. Det finns en tydlig gräns mellan det pedagogiska och det terapeutiska menar hon. Den gränsdragningen handlar om vad man arbetar med, allmängiltiga eller personliga problemsituationer. Finns det pedagogiska eller terapeutiska syften. Grünbaum menar att dramapedagogiken inte har terapeutiska syften, men kan trots det få terapeutiska effekter. Dramapedagogiken har en terapeutisk riktning men koncentrerar sig på grupputveckling och personlig utveckling. (s.32, 36). Grünbaum avslutar sin studie med att förklara ämnets djup och svårtydighet. Hon är medveten att det finns en risk för att studien blir ytlig. Hennes slutsats är att ingenting i utbildningen av psykodramatiker eller dramapedagoger borde förändras i någon riktning (s. 44).

Ett annat arbete jag tagit del av är Lennart von Bothmers från 1987, *Gränsoområdet mellan drama och psykoterapi*. Den bygger på sju dramapedagogers hållning inför ”terapilikhande situationer” i drama. Lennart Von Bothmer arbetar som lärare vid förskolläro- och fritidspedagoglinjerna vid Högskolan i Halmstad. Von Bothmer understryker hur svårt det är att göra en avgränsning mot psykoterapi (s.6). Det är alltså ett svårt fält att undersöka på ett rättvist sätt. Han menar på att det finns bearbetningsfaser i dramapedagogiken där deltagarna bearbetar kunskap, känslor, relationer, konflikter. Deltagarna bearbetar alltså områden som dessa utan att de identifieras (s.3). En utav Von Bothmers frågeställningar handlar om dramapedagoger anser det möjligt att genom drama bearbeta djupare personliga känslor och konflikter (s.2). Han drar slutsatser som att barn kan ta upp djupare personliga känslor och konflikter om det finns en trygghet i gruppen med ledaren och kamraterna (s.27).

3 TEORETISK UTGÅNGSPUNKT

I denna studie kring drama och terapibegreppet har det personlighetsutvecklande perspektivet fått fungera som teoretisk utgångspunkt. Detta perspektiv är ett av fyra som Mia-Maria Sternudd, forskare i pedagogik, utvecklat i sin studie från år 2000. Andra föregångare som Peter Slade och Brian Way har talat om detta perspektiv tidigare, men inte konstruerat det så som Sternudd gjort. Det personlighetsutvecklande perspektivet är en gemensam grund för både pedagogiskt drama och psykodrama, oavsett pedagogiska eller terapeutiska syften och mål. Båda verksamheterna, alltså dramapedagogiken och psykodrama hämtar idéer och tankar från detta perspektiv, som att utveckla hela människan (Way 1967:17).

3.1 Det personlighetsutvecklande perspektivet

”Drama är lika ogripbart som själva personligheten och går ut på att utveckla människor” (Way 1967:18). I det personlighetsutvecklande perspektivet är det centrala att deltagaren får utveckla sina resurser så att denne får vara aktivt delaktig i den demokratiska och samhälleliga processen. För att komma dit krävs det en frigörelse av de individuella resurserna och en förståelse till andra människor och samhället runt omkring. (Sternudd 2000:67). Det personlighetsutvecklande synsättet menar att med hjälp av dramatiseringar och olika övningar kan människans inre utvecklas, fantasin, sinnen och övning i kroppsmedvetenhet (Sternudd 2000:66). Brian Way skriver att ” drama tagit sikte på att utveckla hela personligheten” (1967:12).

Sternudd (2000:67) refererar till Allen från 1979 som varnar för att undervärdera de estetiska kvaliteterna i personlighetsutvecklande arbete. Han menar också att det är mötet mellan estetik och pedagogik som är dramapedagogikens kärna. Hon refererar vidare till Lindvåg (1978) som har en liknande hållning. Lindvåg anser att gränserna inom dramapedagogiken är vida och inte lätt att särskilja olika inriktningar, psykologiska, pedagogiska eller estetiskt konstnärliga.

Gavin Bolton (1979) beskriver drama som ”en vekst i personlig kunnskap” (s.132). Bolton anser att det essentiella målet med dramaundervisningen är den personliga utvecklingen och förändringen hos den enskilde individen (s. 132).

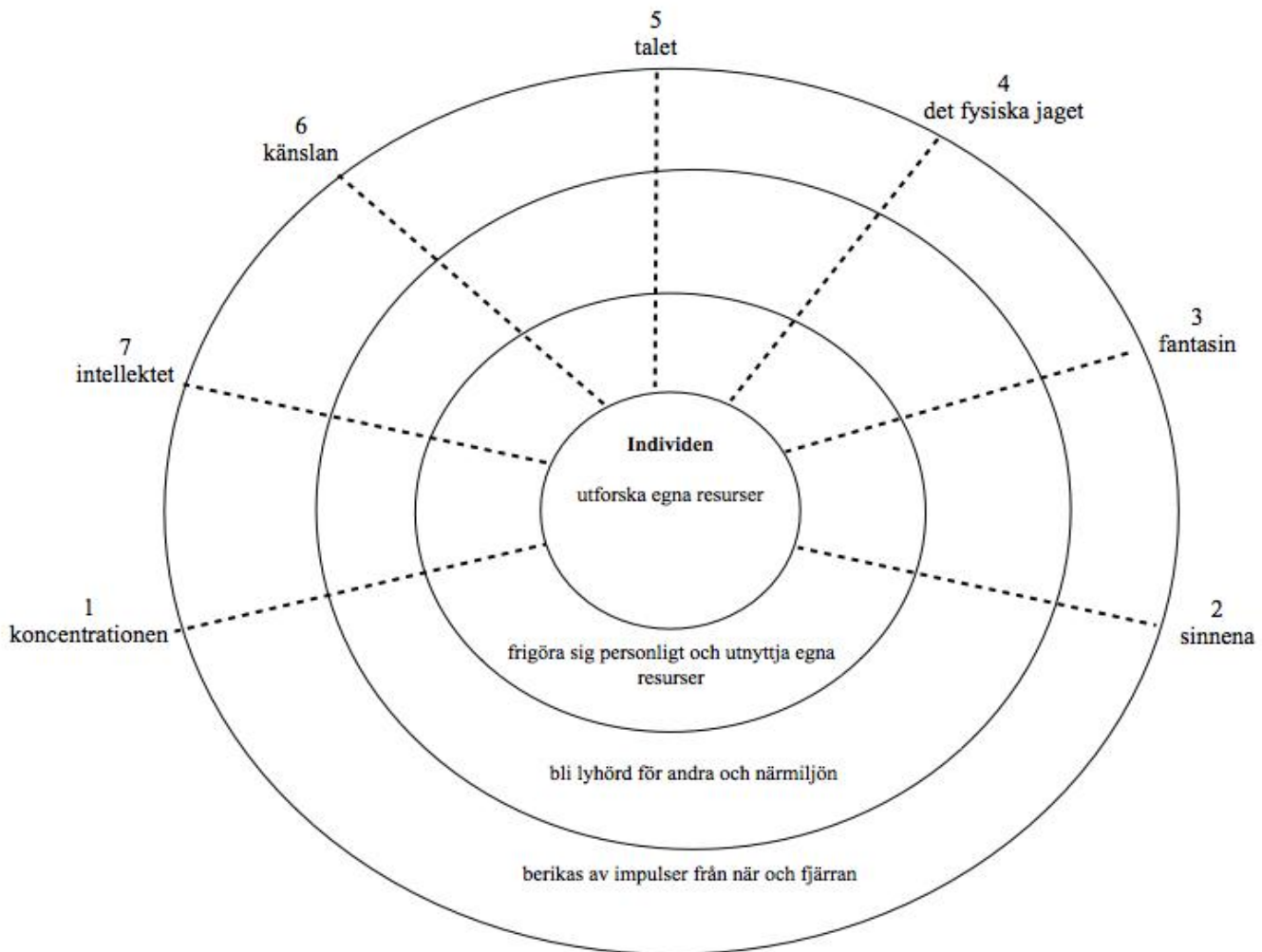
3.2 Personlighetscirkeln

Personlighetscirkeln senare i avsnittet, är konstruerad av Brian Way (1967) som är en central person och föregångare inom dramapedagogiken och särskilt inom det personlighetsutvecklande perspektivet. Way har sin bakgrund i barnteatern. Han ledde ett barnteatercenter efter andra världskriget i England (Braanaas 1985:63). Där visar han hur man genom drama utvecklar olika sidor av personligheten. Han menar att syftet är att utveckla hela människan och öva sig på att leva. (Way 1967:17). Han anser att drama inte är något man kan göra framsteg i som att ta sig från punkt A till punkt B. Alla punkterna innehåller sina egna framsteg och varje punkt existerar redan hos varje individ. Ledaren/läraren ska inte försöka påtvinga eleverna olika konstlade saker, utan börja med de sidor av personligheten som finns hos alla människor från födseln (Way 1967:22-26). Way menar att drama inte handlar om att införa något nytt i det människans liv, utan att ta vara på de möjligheter och resurser som denne redan har. Way betonar individens personlighetsutveckling i gruppen och en förståelse av individen i gruppssammanhang (Sternudd 2000:71). Way anser att användandet av direkta erfarenheter och personliga upplevelser kunde användas som ett arbetssätt som berörde både känslor, intellekt, själ, berikade fantasin och det i sin tur ledde till mer kunskap (Sternudd 2000:66). Vidare menar Way att drama uppmuntrar originalitet och hjälper de personliga ambitionerna som är viktiga för personlighetsutvecklingen (Way 1967:14).

De förutsättningar varje individ har att kunna utveckla sina olika sidor av personligheten är enligt Way (1967:24):

- Bruket av de fem viktigaste sinnena, hörsel, syn, känsel, smak och luktsinne
- Fantasin
- Kroppskontrollen och behärskningen av den
- Talet, eller förmågan att prata
- Upptäckten och kontrollen av känslolivet
- Intellektet

Personlighetscirkel

(Diagram 1, Way:1967:25)

3.3 Det personlighetsutvecklande i pedagogiskt drama och psykodrama

Det personlighetsutvecklande perspektivet urskiljs tydligt i arbete med psykodrama. Oavsett om syftena är terapeutiska eller pedagogiska, finns en tydlig utveckling av individen i fokus. Ledare inom psykodrama märker ofta att kursmedlemmarna ofta säger efter avslutad kurs, att de vuxit mycket som individer. Metoderna inom psykodrama är alltså flera, terapeutiska, pedagogiska,

personlighetsutvecklande (Berglind m. fl 1998).

Pedagogiskt drama och psykodrama möts i teatern, men teaterformen är inte tillräcklig varken för dramafältet eller psykodramafältet, för att uppnå de syften som de båda har. Därför söker sig båda fälten till det personlighetsutvecklande och där finner man redskap som fungerar för de båda olika verksamheterna. (Sternudd 2000:68-71)

4 METODBESKRIVNING

I detta avsnitt kommer jag att nämna allmänt om metoder som används vid forskning. Den kvalitativa metoden som använts för att genomföra denna studie presenteras, samt proceduren i samband med intervjuerna. Vidare presenteras urval, urvalsgruppen, validitet, databearbetning och etik.

4.1 Allmänt om metod

Idar Magne Holme och Bernt Krohn Solvang beskriver i sin bok *Forskningsmetodik* (1997) metod på följande sätt: ”Kunskaper i en metod är inget självändamål utan ett redskap för att uppnå de målsättningar man har med sina olika undersökningar och med sin forskning” (s 11).

En metod är alltså ett redskap och ett sätt att lösa ett problem och därmed uppnå ny kunskap (Holme och Solvang 1997:13).

Jan-Axel Kylén skriver i *Att få svar* från år 2004 om fyra grundläggande metoder. Metoderna är följande: intervju, enkät, observation och läsning av skrivet material i datorer. Materialet kan vara rapporter, protokoll dagböcker och artiklar (s 7-8). Intervju är användbar när man vill få fram vad den intervjuade tänker och känner. I en enkätundersökning får alla medverkande samma frågor och det är lätt att använda när man behöver göra statistik. Metoden observation är självklar när man vill betrakta det som händer nu. Det kräver att man är närvarande eller sätter upp teknisk utrustning. Man väljer metoden läsning när den information man söker redan finns i tillgänglig i dokument eller databaser (Kylén 2004:9-11).

4.2 Kvalitativ metod

Kvalitativ forskningsmetod är den metod jag valt att utgå ifrån i min studie. Kvalitativ metod innebär att forskaren samlar mycket information om ett fåtal personer och går på djupet i undersökandet. Inom den kvantitativa metoden försöker man söka bevis och testa dem. Kvalitativ metod benämns också *induktiv*, vilket innebär att forskaren följer upptäckandets väg. Den kvantitativa metoden benämns *deduktiv*, alltså bevisets väg. Jag valde upptäckandets väg för jag hoppades på att under arbetets gång skapa teorier och upptäcka sådant som kanske funnits där hela

tiden, men som man inte sett eller upptäckt tidigare (Kullberg: 2004:52-54).

Djupintervjuer som jag har valt som metod är till fördel för att producera djupgående och detaljerad data. Som forskare får man förmodligen värdefulla insikter som grundar sig på informantens kunskap. Det är en flexibel metod där möjlighet finns att göra justeringar under intervjuens gång (Denscombe 2000:161-162).

4.3 Validitet

Validitet innebär det värdet av de uppgifter vi samlat in och hur användbara de är för att lösa det problem vi arbetar med. Validiteten är beroende av dels av att få relevant data och dels att inte få data som man inte behöver. Bedömningen av validiteten görs efter om vi får data som leder till slutsatser, som sedan leder till bra beslut och effekter. (Kylén 2004:12).

Värdet av de uppgifter som samlats in i min studie anser jag ha hög validitet, eftersom undersökningen handlar om fyra dramapedagogers hållning och syn till terapi och om det finns terapeutiska effekter i deras verksamhet. Det är ju deras subjektiva upplevelse och reflektioner som står i centrum och jag anser att det är relevant data för min undersökning.

4.4 Urval

Jag har gjort fyra stycken kvalitativa intervjuer, med personer som alla är utbildade dramapedagoger, tre kvinnor och en man, två av dem har vidareutbildat sig till dramaterapeuter. Tre av informanterna blev jag tipsad om genom kontakter via kursen pedagogiskt drama som jag studerar. En hittade jag själv på internet då jag gjorde en sökning på dramapedagoger. Jag kände ingen av personerna sen tidigare, vilket gör att jag i större utsträckning undviker förutfattade föreställningar angående personerna i fråga. Den gemensamma nämnaren mellan dessa fyra personer var att samtliga var utbildade dramapedagoger och att de på olika sätt har arbetat eller arbetar med terapeutiska inslag i sin verksamhet. Och eftersom jag ville undersöka fältet mellan drama och terapi och eventuella terapeutiska effekter utifrån ett dramapedagogiskt perspektiv, ansåg jag dessa informanter lämpliga och hade mycket att tillföra min undersökning. I början av arbetet var tanken att jag skulle undersöka förhållandet mellan pedagogiskt drama och psykodrama, men

det var inte adekvat eftersom informanterna hade liten eller ingen kunskap om psykodrama alls. Därför valde jag att undersöka synen på terapi och eventuella terapeutiska effekter från ett dramapedagogiskt perspektiv.

Min första tanke med denna studie var förutom att undersöka förhållandet mellan pedagogiskt drama och psykodrama, även att undersöka förhållandet mellan terapi och entreprenörskap. Det styrde mitt val av informanter. Jag höll utkik efter dramapedagoger som startat eget företag, eller på något sätt arbetat med drama på alternativa sätt, i olika typer av forum, alltså inte bara i skolan eller förskolan, utan som använde sina dramatjänster som verktyg på olika arenor. Jag märkte tidigt att mitt undersökningsområde var för brett och spretade för mycket åt olika håll. Jag fick därför tänka om angående undersökningen kring drama och entreprenörskap och avgränsa mig till att undersöka drama som terapi. Men vid det tillfället hade jag redan kontaktat informanterna och bestämt träff med några av dem. Jag valde ändå att träffa dessa och utgå från mina frågeområden, drama, psykodrama och drama som terapi.

4.4.1 Undersökningsgrupp

Elin, den första personen som intervjuades arbetar som förstelektor, alltså lärare vid universitet i Norge. Hon har arbetat som dramapedagog sedan 1989 och parallellt som sceninstruktör. Elin har arbetat på regionala teatrar och teaterverkstäder och vidareutbildade sig till dramaterapeut i England för några år sedan.

Den andra informanten, *Margareta*, har arbetat som dramapedagog i 12 år och studerade först teater, regi och ljus teknik på folkhögskola. Sedan läste hon påbyggnad med dramapedagogiken på samma folkhögskola. Margareta har varit inkopplad i projektet ”Kultur på recept”, ett projekt i region Skåne instiftat av regeringen. Hon är anställd av kommunen och arbetar nu på en kulturförvaltning, med har även uppdrag i skolan.

Mats är den tredje personen jag träffade. Han arbetar idag på socialförvaltningen men har också klienter som han handleder som egen företagare. Dessutom handleder han skolpersonal och leder klasser i dramalektioner. Mats Studerade till dramapedagog från början och har efter det byggt på så han fått gymnasiekompetens och sedan vidare läst till kognitiv beteende terapeut och diplomatisk konflikthanterare.

Den fjärde personen, *Petronella*, har jag inte mött i verkligheten, utan kontakten har hållits via telefon och mejl. Petronella har arbetat som dramapedagog i 13 år. Hon har även en fil.kand i teatervetenskap och har vidareutbildat sig till dramaterapeut i England. Petronella arbetar som dramapedagog på gymnasiet och med enskilda grupper, hon är egen företagare

4.5 Genomförande

Intervjuerna ägde rum mellan datumen 24 april-1 maj 2011 då jag mötte var och en av informanterna mellan 1-1,5 timme enskilt. Själva intervjun pågick mellan 30-40 minuter. Platsen för intervjun valde informanten själv ut. Vid alla intervjuerna satt jag och informanten mitt emot varandra, så vi hade möjlighet till ögonkontakt. Jag spelade in intervjuerna med diktafon, för att lättare kunna koncentrera mig på den medverkande och inte behöva anteckna svaren. Diktafonen var placerad på bordet mellan oss. Innan intervjun startade, småpratade vi lite för att skapa en avslappnad stämning och för att få förtroende för varandra. Informanterna hade fått frågorna via mejl några dagar innan intervjun så att de kunde förbereda sig. Frågeområdena var indelade i tre kategorier:

- Drama som verktyg i din vardag,
- drama som terapi
- psykodrama

Den fjärde informanten har medverkat på intervjun via mejl eftersom det inte fanns möjlighet för mig att träffa henne på grund av att hon bor i Stockholm.

4.6 Databearbetning

Transkriptionen av data är en tidskrävande uppgift. Varje intervju tog mellan 30-40 minuter att genomföra och ca fem timmar att transkribera per intervju (se bilaga 1-4). Den första intervjun jag gjorde med Elin var särskilt svår att transkribera, eftersom hon talade norska. Risken finns att viktiga nyanser kan ha förlorats på grund av språket. Den är inte transkriberad ord för ord som de andra är., då jag försökte översätta hennes ord till svenska.

4.7 Etik

Vid den första kontakten med respondenterna gjorde jag klart för dem vad undersökningen skulle handla om och gick ut på. Jag ställde frågan om de ville medverka och gjorde det klart för dem att det var frivilligt. De fick innan intervjun frågorna mejlade till sig. Vid databearbetningen har jag så gott och noga jag kunnat citera dem ordagrant och inte vinkla deras ord. Jag har i undersökningen värnat om deras anonymitet genom att ge dem andra namn än de egentliga och inte röjt deras identitet i fråga om deras egentliga namn, var de bor eller arbetar. Respondenterna har blivit lovade att få ta del av den färdiga undersökningen om de önskar.

5 RESULTAT

För att undersöka dramapedagogers syn på terapi i dramapedagogisk verksamhet och beskrivning av deras eget arbete har jag valt att presentera temat *Drama som terapi*, som var ett av de teman i de kvalitativa intervjuerna som jag genomförde med fyra dramapedagoger. Informanterna har fått svara på om det förekommer terapi i deras verksamhet och i vilken utsträckning. Hela studiens resultat kommer inte att redovisas, utan en avgränsning har gjorts. Endast de resultat kommer att redovisas som har gett svar åt studiens frågeställningar. Svaren är baserade på de fyra dramapedagogernas medverkan i studien.

Frågorna i intervjuerna utifrån temat drama som terapi är följande:

- Använder du drama som terapi? I så fall hur?
- När tror du drama blir terapi?
- Kan pedagogiskt drama bli terapeutiskt? I så fall när?
- Tror du många dramapedagoger bedriver ”smygterapi”?

Utifrån temat drama som terapi har jag valt att presentera följande kategorier som jag anser står ut och framkommit av det insamlade materialet:

5.1 Dramapedagogernas hållning/syn på begreppet terapi

5.2 Strategier till gränsdragningen mot det terapeutiska

5.2.1 Ledarrollen

5.2.2 Kontraktet, överenskommelsen

5.3 Terapeutiska effekter

5.1 Dramapedagogernas hållning/syn på begreppet terapi

De fyra informanterna som presenteras i detta avsnitt är: *Elin, Margareta, Petronella* och *Mats*. Deras svar angående det terapeutiska fältet i förhållande till deras eget arbete, skiljde sig märkbart. Allt handlar om vilken syn och hållning de har på och till begreppet terapi.

På frågan om de använder drama som terapi, svarar *Margareta* att hon ibland är ”snubblande nära”. Men hon säger att de inte arbetar terapeutiskt. Hon och hennes kollegor har tagit avstånd och

därmed aktivt gjort ett ställningstagande.

Mats ger sin beskrivning av pedagogiskt drama, på frågan om pedagogiskt drama kan bli terapeutiskt:

Inte drama i sig. Jag har sysslat mycket med drama och undervisat och verkligen betonat drama, men när jag sen ser, det kan inte stå på egna ben. Det måste sättas i en kontext. Drama är en verktygslåda, som kan sättas i olika kontexter.

Elin svarar nedan syftar på om pedagogiskt drama kan vara terapeutiskt:

Det kan vara terapeutiskt, väldigt terapeutiskt. Det kan också vara terapeutiskt för en hel grupp, att man känner sig mer trygg och skapar relationer till varandra. Det kan man ju diskutera i vilken grad det är terapi. Man kan uppnå exakt samma sak genom pedagogiskt drama som genom dramaterapi, men i pedagogiskt drama är det inte uttalad terapeutisk verksamhet. Det kan vara en fördel att inte kalla det terapi, för det finns många fördomar, i alla fall där jag arbetar, i förhållande till det begreppet. Terapi förknippas med att du ska vara sjuk och det är väldigt gammaldags egentligen. Om du tänker att allihopa är friska, men vi ska sörja för att inte bli sjuka, för att förebygga.

5.2 Strategier för gränsdragning mot det terapeutiska

Samtliga fyra dramapedagoger har vidtagit strategier kring eventuella närmanden mot det terapeutiska. Dessa strategier ser olika ut beroende på vad den berörda dramapedagogen känner sig trygg med att genomföra och vilken kompetens denne anser sig ha. Det har också att göra med dramapedagogens upplevelse och syn på det terapeutiska. Dramapedagogerna anser alla att det finns en gräns som man kan överskrida i dramapedagogiskt arbete och att en gränsdragning därför bör göras så att man inte hamnar i terapifältet eftersom pedagogiskt drama i regel alltid har pedagogiska syften och mål. Gränsdragningen ser olika ut för de fyra pedagogerna. I nästa avsnitt (5.2.1, 5.2.2) tar jag upp deras strategier som jag har delat upp i två olika kategorier; Den första handlar om ledarrollen och hur man hanterar terapiliknande situationer och vilka ställningstaganden de tar och vilken kompetens de har som pedagoger. Det andra avsnittet handlar om överenskommelsen, alltså det kontrakt man tecknar med sin grupp och kommer överens om.

5.2.1 Ledarrollen

Margareta har vidtagit en strategi kring hur hon ska hantera en terapiliknande situation som hon

nämner nedan ,som har med hennes roll som ledare att göra. Hon intar rollen av en medlyssnare och ett stöd, inte en problemlösare eller ens en klok vuxen. *Margareta* gör gränsdragningen mot det terapeutiska tydligt, genom att vara tydlig i sin ledarroll hur hon hanterar det material som kommer upp. Men hon är ändå öppen för att låta ungdomarna i dramagruppen föra ämnen på tal, som för dem är brännande. Men det är viktigt för henne att inte påverka eleverna eller driva dem till att använda forumet till terapi. Där måste hon vara tydlig i sin gränsdragning och i sina ställningstaganden.

Min spontana tanke där är, om jag sitter som dramapedagog i min grupp som har valt det frivilligt på eftermiddagen och så gör vi en improvisationsövning eller liknande, kommer vi kanske in på att någon är mobbad och så är det någon som räcker upp handen och säger att så är det för mig varje dag i skolan. Och så börjar de prata om det och då kan jag känna är spontant när du ställer frågan. Är inte det snubblande nära då på något vis och vad gör jag då. Då låter jag dem oftast prata om det. Och oftast är det någon annan i ringen där vi sitter som säger något. Vi tar utrymme att prata om det. Och vi kan prata om hur ska man göra då? Hur gör man då? Men jag försöker aldrig ta någon roll som problemlösare, jag försöker inte ens ta rollen som klok vuxen. Jag försöker bara vara medlyssnare och ett stöd. Om det barnet skulle vela komma till mig separat senare, så ska den tryggheten finnas. Men jag försöker aldrig ta någon roll att nu ska vi reda ut det här. Att känna att man i gruppen kan få ta den platsen och tiden tycker jag är viktigt. Men aldrig att jag försöker att skapa det själv”.

Vidare talar *Margareta* om sina strategier för gränsdragningen för att det inte ska bli terapi:

Som svar på frågan , när blir drama terapi, när man gör en övning, vilken som helst och som kan väcka känslor hos en person och då får man ju ta vara på de känslorna, men samtidigt sätta en gräns. Man pratar om det och den personen känner att den fick ta den tiden och prata av sig. Men att man sedan går vidare, jag ser det som att man kan gå ett steg längre där, prata mer om det eller göra en övning till för att bejaka den känslan och det är där jag känner att det blir terapi. Vi kan istället välja en annan riktning. Jag kan välja att ta ett annat steg ifrån och det väljer vi....Mitt ställningstagande där som dramapedagog i en frivillig verksamhet på fritiden är att faktiskt inte gräva ner sig. Det är ju en grupp på 10, då får man hålla riktningen på vad vi är där för.

5.2.2 Kontraktet, överenskommelsen

Petronella talar om kontraktet mellan ledare och deltagare som är en strategi för gränsdragningen mot terapifältet, kontraktet inger gruppen och individen en trygghet:

Det finns många övningar som man kan använda både i dramapedagogik och dramaterapi men skillnaden ligger dels i det uppgjorda "kontraktet" om att man som klient ingår i terapi. Dels ligger det i dramaterapeutens förhållningssätt mot klienten och gruppen. Som terapeut jobbar man mycket mer med det som inom psykologin kallas projektioner och överföringar och förhåller sig därför mer neutral för att klienten ska kunna speglas på ett visst sätt. I dramapedagog rollen kan jag tänka mindre på detta, även om det såklart finns med här också. Bara mindre uttalat.

Elin håller med om att det är viktigt med att vara tydlig mot gruppdeltagarna om vad syftet med gruppen är och som har med kontraktet mellan ledare och deltagare att göra:

Man måste hålla isär drama och terapi. Du kan gott utöva terapi, men deltagarna måste veta innan de kommer vad det är, för det är en helt annan förväntning om man kommer till en drama activity. Vi måste vara tydliga.

5.3 Terapeutiska effekter

Samtliga fyra informanter använder någon gång under intervjuens gång begreppet effekter av arbetet eller terapeutiska effekter. De menar alltså att de inte bedriver terapi i sin verksamhet, men att det förekommer terapeutiska effekter som en naturlig följd av arbetet.

Elin svarar följande på frågan om när hon tror drama blir terapi:

Terapi, inte i ett dramaterapeutiskt sammanhang, utan när det blir terapi för MIG. Att jag känt någonting, upplevt något, att jag förstått något om mitt eget liv och som hjälpt mig att reglera mitt eget psyke i positiv riktning. Det är skillnad på om man tar det ur subjektets perspektiv eller ur kontexten. Det är två olika perspektiv som skiljer sig. Man kan definiera det i olika mått. Det är inte att det ena är rätt och det andra fel.

Mats talar också om dramats effekter:

Man får vara försiktig med vad man kallar för terapi. Sen kan man ju få terapeutiska effekter av drama. Vi hade en klient i ett öppenvårds projekt, massa värstingar från Svedala kommun. Jag satt i ett möte där en kille började rabbla upp massa övningar jag hade glömt, där har vi fått en terapeutisk eller pedagogisk effekt som handlar om inläring.

Petronella talar om dramapedagogens roll i svaret nedan:

De ser säkert att mycket händer med deltagarna, men att det är just terapeutiska effekter och inte som ett mål i sig själv.

Margareta bekräftar mitt påstående om man kan tala om terapeutiska effekter på ett individplan i dramapedagogik:

Ja det tror jag absolut. Då blir ju frågan ställd utifrån den som deltar. För det kan jag själv känna när jag gick min utbildning och gjorde dramaövningar och så. Självkänslan stärks och man fick jobba med det man hade svårt med. Det var inget man tog tid till att prata om på lektionerna, men som man gick hem och funderade över och var tvungen att bearbeta. Och då blir det ju någon slags terapi..... Det är ju en positiv effekt.

6 ANALYS OCH DISKUSSION

Utifrån de fyra informanternas svar, presenteras följande kategorier som kommer att analyseras och diskuteras:

- 6.1 Dramapedagogernas syn på terapi i dramapedagogik
- 6.2 Strategier för gränsdragning mot det terapeutiska
- 6.3 Terapeutiska effekter i dramapedagogiskt arbete
- 6.4 Det personlighetsutvecklande perspektivet i dramapedagogernas arbetet
- 6.5 Ämnesrelevans
- 6.6 Sammanfattning

6.1 Dramapedagogernas syn på terapi i dramapedagogik

Elin, Margareta, Petronella och Mats, fyra dramapedagoger med skilda erfarenheter och utgångslägen. Dessa är de dramapedagoger jag har träffat med väldigt olika syn på och uppfattning kring begreppet terapi. De formar sitt arbete inom drama på helt skilda sätt, beroende på vad de betonar som viktigt, vad de känner sig bekväma med osv. De fyra informanterna har olika stor kunskap kring begreppet terapi och de lägger olika värderingar och uppfattningar i det. De har också olika stor erfarenhet av terapeutiskt arbete och hur det vid berörda tillfällen utfallit. Vad de fått för reaktioner av sina deltagare och hur de då har hanterat situationen. Detta i sin tur påverkar deras val i fortsatt arbete och val av arbetssätt och övningar.

Vissa av pedagogerna tycker att det terapeutiska finns med hela tiden, på en outtalad nivå. Medan en annan av dem anser att pedagogiskt drama aldrig kan bli terapi och därmed finns det inte terapi med i pedagogiken och upplägg av passen.

Utifrån *Margaretas* svar gör jag tolkningen att det finns en stor respekt för begreppet terapi från hennes sida och nästan en rädsla för att råka hamna i det. Medan *Mats* inte ens tror sig kunna hamna i det terapeutiska fältet genom pedagogiskt drama eftersom han inte anser det ha den tyngden för att risken eller möjligheten skulle finnas. Han menar att pedagogiskt drama inte kan stå på egna ben, utan måste sättas i en kontext. Jag tolkar anledningen till hans svar på att han vidareutbildat sig till KBT- terapeut och därför anser att pedagogiskt drama är för ”fattigt”. Han står på andra sidan om

drama, alltså i det terapeutiska och ser på pedagogiskt drama med terapeutens ögon och tycker därmed att pedagogiskt drama inte kan bli terapeutiskt. *Margareta* däremot utbildade sig på folkhögskola till dramapedagog och har sedan arbetat med det i 12 år. Deras syn påverkas förmodligen av deras utbildning. Rasmussen (1990) menar att det finns en rädsla från dramapedagogers håll mot det terapeutiska elementet och att det inte finns någon öppenhet för detta element. Han påstår till och med att denna rädsla kan förhindra dramapedagoger från att nå vissa vändpunkter. *Elin* som förutom dramapedagog är dramaterapeut anser att pedagogiskt drama kan vara *väldigt* terapeutiskt. Och att man till och med kan uppnå samma saker som i pedagogiskt drama som i dramaterapi. *Elin* menar att det terapeutiska ligger i att deltagarna känner sig trygga med varandra och skapar relationer sinsemellan. Hon säger vidare att det kan diskuteras i vilken grad det är terapi. Här kommer hon in på definitionen av vad terapi är. Vad lägger dramapedagogerna i terapibegreppet? Och vem bestämmer vad som är terapi och vad som får kallas för terapi? Kan det bara kallas terapeutiskt om ledaren bekräftar och bejakar det? Eller kan man se det som terapi även om det endast sker i subjektet, utan att det talas om eller reflekteras över? *Elin* menar att man ska se drama som friskvård och att ”vi ska sörja för att inte bli sjuka, för att förebygga”. Att se pedagogiskt drama som just friskvård talar Rasmussen om (2000) och att pedagogiken handlar om att ta vara på gruppdeltagarnas inneboende resurser.

Liksom Rasmussen (1990) skriver i sin artikel om dramapedagogernas identitetslöshet, upplever jag att jag märkt av den vid intervjusituationerna med informanterna. Ambivalensen hos flera av dramapedagogerna, till det terapeutiska som man ibland stöter på som dramapedagog när man arbetar med människor och deras inre. Det är som om de egentligen inte vill ta ställning till begreppet terapi i förhållande till deras arbete. Rasmussen menar att man bör undvika det terapeutiska så långt det går och hålla sig till pedagogiska syften. Men ju mer jag undersökt detta ämne, ju mer komplext märker jag att det är. Att aldrig snudda vid det terapeutiska som dramapedagog anser jag vara en omöjlighet.

6.2 Gränsdragningen mot det terapeutiska

Vid intervjuerna framkom att dramapedagogerna har olika strategier de vidtar då de märker att de går över gränsen från det pedagogiska till det terapeutiska, alltså strategier kring gränsdragningen. Strategierna ser olika ut och handlar dels om hur de mästrar sin ledarroll, vilka överväganden de gör och styr samtal, övningar m.m. Informanterna gör olika överväganden när det gäller gränsdragningen. *Margareta* berättar i intervjun att hon försöker förhålla sig till eleverna genom att

vara en lyssnande medmänniska. Berglind (1998, se kap 2.1.3) talar om skillnaden på ledarrollen som i pedagogiskt drama ska vara stöttande och locka fram deltagarnas inneboende resurser. Medan ledaren i psykodrama får funktionen av en terapeut. *Margareta* har alltså en tydlig strategi för hur ska hantera situationer som kan upplevas som terapilika. Hon gör överväganden och sedan drar hon en gräns. Som hon själv uttrycker det ” att man får ta en annan riktning och veta varför man är där”. *Margareta* t e x avstyr inte ett känsligt läge som kan upplevas som terapeutiskt om en deltagare själv för det på tal. Då finns hon där som en lyssnande medmänniska, men gör ingen stor affär av det. Och hon vill att deltagarna ska känna förtroende för att söka upp henne efter ett pass om det skulle vara något (Se resultat 5:2.1). *Margareta* säger att hon ”försöker ta avstånd” från det terapeutiska, ett klart avståndstagande, men är ändå vag i sina svar, hon verkar inte vara klar över var hon står i frågan.

Gränsdragningen handlar också om vilken kompetens man som dramapedagog besitter. Vad man tror sig kunna hantera och vilken förmåga man har. Wamming (Rasmusson 2000:119) understryker också hur viktigt det är att pedagogen håller sig inom sitt kompetensområde och inte bedriver smygterapi.

Det andra gränsdragningen handlar om kontraktet man har med sin grupp beroende på om det är en dramagrupp eller en dramaterapigrupp, det gäller också vilka mål och syften gruppen har, pedagogiska eller terapeutiska. Man har en överenskommelse med sin grupp om vad som kommer att ske under passen för att skapa en trygghet och där skapas kontraktet mellan gruppdeltagarna och ledaren. Gränsdragningen verkar vara svår för samtliga dramapedagoger att göra trots att de har tydliga strategier. Anita Grünbaum skriver också i sin avhandling om svårigheten kring gränsdragningen:

För mig finns det en tydlig gräns mellan det pedagogiska och det terapeutiska området, främst relaterad till om jag arbetar med allmängiltiga fenomen eller personliga problemsituationer. Den gränsen har jag klivit över då och då, när det har varit befogat och och i och med att min egen kompetens på det terapeutiska området ökat (2000:36).

Grünbaum anser att gränsen mellan pedagogiskt drama och det terapeutiska området handlar om två saker; om man arbetar med allmängiltiga fenomen eller personliga problemsituationer. Hon skriver att hon gått över den gränsen då och då när det har varit befogat, men att det har att göra med

hennes ökade kompetens på det terapeutiska området. Min tolkning av detta uttalande av Grünbaum är att det är mer acceptabelt att kliva över gränsen om man har kompetens på det terapeutiska området.

6.3 Terapeutiska effekter i dramapedagogiskt arbete

Pedagogiskt drama tar inte i anspråk att vara terapi och ska inte heller vara terapi. Terapi är sekundärt (Braanaas1985:154). Men effekten kan bli terapeutisk. Grünbaum (2000) talar i sin studie om att dramapedagogiken har en terapeutisk inriktning, men fokuserar på grupputveckling och personlig utveckling (s. 36). Det handlar om en terapeutisk medvetenhet, alltså informanterna kan se ett behov i sin grupp som de leder och därmed styra valet av tema efter dem. Verksamheten är pedagogisk men kan medföra terapeutiska effekter. Det handlar om ett terapeutiskt synsätt som man bär med sig hela tiden när man leder grupper. Det är inget uttalat, men det finns en öppenhet för det terapeutiska och då kan verksamheten få terapeutiska effekter. Wiechel (1983) ställer frågan i sin bok hur man som ledare kan beskriva och övertyga andra om att en förändring skett i deras grupp och i de enskilda individerna som man själv lagt märke till. Han svarar vidare på frågan att det är svårt att veta var man kan söka effekterna av ett dramaarbete. Det är inte nödvändigt att se dem i deltagarnas yttre uppträdande, utan att det kan röra sig om effekter på ett enbart på ett inre plan, alltså i deras medvetande. När informanterna talar om terapeutiska effekter, tror jag de menar ur individens synvinkel på ett inre plan som Wiechel nämner, alltså inte i ett yttre uppträdande. *Elin* menar att drama kan bli terapi för den enskilde individen. Men det är något som man inte talar om eller som analyseras i efterhand, utan något som man själv som deltagare i en grupp kan uppleva. Verksamheten kan vara terapeutisk för den enskilda individen och då är det ju terapi. Men det sker i den enskilda individen. Man måste skilja mellan subjektet och kontexten som *Elin* talar om (se avsnitt 5.3). Det sker massor med terapeutiska effekter inom individerna, men det är inget uttalat, eller något man talar om efter ett dramapass. Det är där skillnaden ligger mellan pedagogiskt drama och psykodrama (Braanaas1985:154). Effekterna kan alltså vara de samma i drama och i dramaterapi, men skillnaden är att i drama låter man de terapeutiska effekterna vara outtalade.

6.4 Personlighetsutveckling

Det personlighetsutvecklande perspektivet (Sternudd 2000) är en gemensam grund som både drama med pedagogiska och terapeutiska syften står på, som pedagogiskt drama och psykodrama. Båda verksamheterna syftar till att utveckla människan, dock på olika sätt. Utifrån mina informanters

svar, i det insamlade materialet, läser jag in att det personlighetsutvecklande perspektivet genomsyrar deras verksamhet och synsätt. Det är något de själva fått erfara i sina grupper och något som de själva någon gång upplevt som deltagare. *Elin* talar om (se avsnitt 5.3) när det blir terapi för den enskilda individen, alltså inget som står på ledarens agenda utan när det sker inifrån individen, en upplevelse eller att man förstått något om sitt liv. Det är ju sådan fakta som får människan att utveckla sin personlighet. *Margareta* beskriver (se avsnitt 5.3) också ett tillfälle vid ett dramapass då hon kände att hennes självkänsla stärktes. Det var inget som talades om efter övningarna, men något hon bar med sig efteråt och som stärkte henne.

Brian Way (1967) beskriver sex olika förutsättningar för att kunna utveckla olika sidor av personligheten (se avsnitt tre, teoretisk utgångspunkt). En av dem är upptäckten och kontrollen av känslolivet. Det är det deltagarna i en dramagrupp får möjlighet till när de får uppleva terapeutiska effekter inom sig. När jag analyserat *Margaretas* och *Elins* svar i fråga om på vilket sätt det personlighetsutvecklande genomsyrar deras verksamhet, kan jag läsa in att de låter deltagarna utforska egna resurser och frigöra sig personligt och utnyttja egna resurser. Dessa två är steg från Ways personlighetscirkel som interagerar med sju stycken steg mot att utveckla sin personlighet. Koncentrationen, sinnena, fantasin, det fysiska jaget, talet, känslan och intellektet (se personlighetscirkeln från avsnitt tre). Dessa sju attribut är alla delar av människan och stärks när man upplever en helande/terapeutisk effekt av något slag.

6.5 Yrkesrelevans

Hur berör då det terapeutiska fältet en dramapedagogs ledarroll? Utifrån mitt insamlade material, drar jag följande slutsats: Ju mer mentalt medveten man är kring den terapeutiska riktningen i dramapedagogiskt arbete, desto bättre kan man leda sin grupp. Med kunskap om denna medvetenhet kan man på ett mer kompetent sätt mästra sin roll som ledare och pedagog. Och om det någon gång dyker upp en situation som kan upplevas som terapilik behöver man inte bli rädd, utan förhoppningsvis är mer beredd och vet hur man bör hantera situationen. Då kan man ha utvecklat strategier man kan vidta för att undvika situationer man upplever ta en terapeutisk riktning. Strategier för att dra en gräns, för att inte gå över till ett område man inte har kompetens för som dramapedagog. Som ledare anser jag att det är viktigt att ha den allra största respekt för de människor, de grupper man leder. Man har inte rätt att sätta igång processer i dem som man inte har kunskap och kompetens att ta hand om och med trygg hand kan leda. Som ledare för pedagogiskt drama får man aldrig glömma att syften och mål för verksamheten är pedagogiska. Som pedagog kan man få människor att växa, att utvecklas som personer och hjälpa dem att få ta på sina inre

resurser och redskap.

6.6 Metodkritik

I min studie har jag valt kvalitativ metod. Min studie bygger på fyra stycken intervjuer med dramapedagoger. Genom dessa har jag samlat in material som fått ge svar på den problemställning jag utgått ifrån. En av mina frågeställningar handlar om, om det förekommer terapeutiska effekter i informanternas verksamhet. Att undersöka denna fråga genom intervjuer kan jag i efterhand konstatera inte var det mest adekvata metoden. Jag anser att exempelvis en videoobservation av ett eller flera dramapass i informanternas verksamhet lämpligare hade svarat på den frågan. Även de andra resultaten av frågorna i problemställningen hade fått mer nyanserade svar utifrån andra metoder än intervju, som då videoobservation.

6.7 Vidare forskning

Min forskning på området det terapeutiska fältet i dramapedagogik har bidragit till att se att det finns en medvetenhet kring den terapeutiska riktningen hos de fyra dramapedagoger som deltagit i studien. Denna riktning bejakas inte och får inte det utrymme på grund av att dramapedagogisk verksamhet har pedagogiska syften och mål. För att inte gå över gränsen och få en terapeutisk riktning i sin verksamhet behöver man som dramapedagog ha tydliga strategier för gränsdragningen. Men även om man inte ger det terapeutiska utrymme, kan undervisningen i pedagogiskt drama ge terapeutiska effekter hos deltagarna. En vidare forskning på detta område skulle vara att studera vad det är som utlöser en terapeutisk effekt, alltså vilka övningar, stämningar eller något som ledaren säger utlöser dessa ur ett dramapedagogiskt- och ett psykodrama perspektiv. Vidare forskning kan också handla om hur dramapedagogikens ämnestillhörighet kan stärkas i sin pedagogiska riktning och hur man kan skapa trygga förutsättningar för dramapedagoger att verka, utan att behöva tänka på att hamna i det terapeutiska fältet.

6.8 Sammanfattning

Begreppet terapi är diffust, det finns mycket fördomar kring begreppet och man vet kanske egentligen inte vad det innebär helt. Det är ett komplext ämne och det är inte alls konstigt att det

skapar ambivalens hos de dramapedagoger som ingått i denna studie. Under studiens gång har en tanke vuxit fram att dramapedagogiken inte helt bejakar det smärtsamma, det tuffa och jobbiga som kan komma upp i arbete med människor.

Det finns något klokt i att bestämt ta avstånd från det terapeutiska, dels för att man inte ska sätta igång saker i människor man inte kan reda ut eller avsluta på ett kompetent sätt, dels för att nå pedagogiska syften som inte bör ringaktas, utan är av djup betydelse. Jag tror att det är sunt att tänka pedagogiskt drama som friskvård, att arbeta förebyggande med människans inneboende resurser. Att inte rota och älta i själen för mycket, utan låta terapeutiska helande i människors inre ske utan att det ska analyseras och diskuteras. Jag tror man skapar en trygghet för sin grupp att veta, att här är det okej att spela en roll och det finns ingen man behöver redogöra för varför man väljer att ta just den rollen man valt eller vad det är man genom den behöver bearbeta. Här finns inga krav att redovisa något. Man får behålla sina innersta tankar för sig själv.

Jag upplever en stark förvirring och oklarhet över vart man som dramapedagog står i förhållande till det terapeutiska. Det kanske är så att det finns en identitetslöshet som härstammar från 1970-talets turbulenta tid, då dramapedagogerna frågade sig vad drama är. Brian Way (1967) talar om att drama syftar till att arbeta med "den hela människan" är det då inte en omöjlighet att separera de terapeutiska särdragen från dramapedagogiken? Behöver man göra den gränsdragning eller separationen? Arbetar man med människors inre hör det till att någon gång vara "snubblande nära" som *Margareta* uttryckte det, att komma in på det terapeutiska och våga ta i de svårare sakerna. Våga möta människans eviga frågor, även om syftena och målen är pedagogiska. Jag vill avsluta denna studie med ett citat från en utav mina favoritböcker, *Besjälat lärande* av Bo Dahlin m.fl. Jag tycker citat så väl sammanfattar vad pedagogens uppdrag handlar om oavsett om man har besitter kompetens inom det terapeutiska området eller ej. "Pedagogen är eller kan vara en slags själavårdare, för sina elever, genom att utgå från grundprincipen att barns lärande i första hand handlar om själslig utveckling". (2002:59)

REFERENSLISTA

- Braanaas, Nils (1985), Dramapedagogisk historie og teori, Tapir,
- Berglind, Hans, (1998), Skapande ögonblick , Cura, Stockholm
- Bolton, Gavin M, (1979), Innsikt gjennom DRAMA, Tangen-Trykk, Drammen
- Dahlin, Bo m.fl, (2002), Besjälät lärande, Studentlitteratur, Lund
- Denscombe, Martyn, (2000), Forskningshandboken, Studentlitteratur, Lund
- Grünbaum, Anita, (2000), Psykodrama och dramapedagogik, Diplomatt uppsats för psykodramatiker
- Holme, Idar Magne och Solvang, Bernt Krohn, (1997), Forskningsmetodik, Studentlitteratur, Lund
- Kylén, Jan-Axel, (2004), Att få svar, Bonnier utbildning, Stockholm
- Kongsrud, Leif och Rosdahl, Ejner, Dramik (1968), Natur och kultur, Stockholm
- Erberth, Bodil och Rasmusson, Viveka, (1996) Undervisa i pedagogiskt drama, Studentlitteratur, Lund
- Rasmussen, K, Björn, (1990), Nordisk dramapedagogisk tidskrift, nr 3
- Rasmusson, Viveka, (2000), Drama-konst eller pedagogik?
- Sternudd, Mia Marie, (2000), Dramapedagogik som demokratisk fostran?, Uppsala
- Sune Martinsson, Tidskriften Drama, 1970, nr 2
- Von Bothmer, (1987), Gränsoområdet mellan drama och psykoterapi, Högskolan Halmstad
- Way, Brian (1967) Utveckling genom drama, Wahlström & Widstrand, Stockholm
- Wiechel, Lennart, (1983) Pedagogiskt drama, en väg till social kunskapsbildning, Natur och kultur, Lund

Elektroniska källor:

www.Psykologigudien.se, 2011-04-14:17:51

BILAGA 1

Intervjufrågor

Namn:

Arbetar med:

Utbildning/utbildningar

Hur länge har du arbetat som dramapedagog?

Varför valde du att utbilda dig till dramapedagog?

I vilka verksamheter har du arbetat?

Vad innebär det att vara dramaterapeut? Vad har en sådan för befogenheter?

Drama som verktyg i din vardag

Hur skulle du veta beskriva pedagogiskt drama?

Beskriv hur du arbetar med drama i din vardag

Vad är effekten av pedagogiskt drama i ditt arbete?

Vilka teorier använder du dig av i din roll som dramapedagog/dramaterapeut?

Drama som terapi

Använder du drama som terapi? I så fall hur?

När tror du drama blir terapi?

Kan pedagogiskt drama bli terapeutiskt? I så fall när?

Tror du att många dramapedagoger bedriver ”smygterapi”?

Psykodrama

Vad anser du är skillnaden mellan pedagogiskt drama och psykodrama?

Vad känner du till om psykodrama?

Använder du psykodrama som metod i ditt arbete, i så fall hur?

Vad är effekten av psykodrama?

Vilka attityder har du stött på gällande pedagogiskt drama kontra psykodrama?

Vilka metoder och tankar har du upplevt dramapedagogiken har lånat av psykodrama?